

Een van de mooiste casussen die De Groot onder handen kon nemen, was die van de aardewerf fabriek De Sphinx in Maastricht, niet alleen omdat het archief daarvan vrij compleet in het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg bewaard is gebleven, maar ook omdat hij wat betreft theorievorming en analyse gebruik kon maken van een onderzoek naar seksesegregatie in een soortgelijke Zweedse aardewerf fabriek, Gustavsberg, dat hem ook in het algemeen tot voorbeeld strekte. De Groot toont aan dat de arbeidsverdeling naar sekse bij De Sphinx evenals bij Gustavsberg bepaald werd door buitenlandse invloeden. De industriële pottenmakerstechniek werd geïmplementeerd door directeuren en vakkrachten uit oudere centra in het buitenland, eerst uit Wallonië (Andenne) en daarna uit Engeland (Sunderland en Stoke-on-Trent). Zij introduceerden ook de daar geldende sekseverdeling in de arbeid. Toen de aardewerf fabriek omstreeks 1860 niet langer afhankelijk was van buitenlandse vakkrachten, was het patroon van seksesegregatie uitgekristalliseerd. Het werd voortaan als vanzelfsprekend beschouwd: bij alle veranderingen in de techniek en de organisatie van de productie werd de bestaande seksesegregatie als uitgangspunt genomen. In dit opzicht verschilde de situatie bij De Sphinx nogal van die bij Gustavsberg, waar onder invloed van nieuwe technieken wel veranderingen in de arbeidsdeling tussen mannen en vrouwen optraden.

De Groot verklaart dit verschil door het ruime aanbod van relatief goedkope manenarbeid in Maastricht. Daarmee introduceert hij in feite een extra factor in het ontstaan van segregatiepatronen, namelijk de situatie op de lokale arbeidsmarkt. Ook in andere casussen blijkt de structuur van de lokale arbeidsmarkt een belangrijke rol te spelen in de omvang van het vrouwelijke arbeidsaandeel en de seksegebonden toewijzing van functies. Door De Groots eenzijdige aandacht voor het arbeidsproces, wordt deze lokale context echter niet stelselmatig in de verklaring betrokken. Hij ontbreekt bijvoorbeeld in het hierboven genoemde algemene verklaringsmodel. Dat kan men als enige fundamentele kritiek noemen op dit voortreffelijk boek, dat ruime lezing en verspreiding verdient. Het boek is rijk geïllustreerd en de wijze waarop foto's zijn gebruikt om de beschrijving van de productieprocessen te documenteren is zeer verhelderend.

Ad Knotter
Maastricht

Bob Hering, *Soekarno. Founding Father of Indonesia 1901-1945* (Leiden: KITLV Press, 2002) 439 pp. ISBN 90-6718-191-9

Bob Hering is een Australische emeritus-hoogleraar voor Zuidoost-Aziatische Geschiedenis, maar woont al lang in Nederland. Zijn jarenlange belangstelling voor de Indonesische leider Soekarno resulteerde in een biografie, die de ambities van een standaardwerk uitstraalt. Aanvankelijk was Hering van plan om een biografie te schrijven samen met Lambert Giebels, maar deze samenwerking liep spaak. Giebels bracht iets eerder zijn eigen tweedelige biografie uit, waarin vooral de Nederlandse oriëntatie van Soekarno centraal staat.* De kritiek van Hering op het werk van Giebels was ver-

* *Soekarno. Nederlandsch onderdaan, 1901-1950 en Soekarno. President. Een biografie 1950-1970*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 1999 en 2001.

nietigend. Giebels kon niet eens Indonesisch lezen, en moest zijn onderzoek dus uitsluitend op Nederlands bronnenmateriaal verrichten. Zo ontstond het beeld van Soekarno als 'Indische Hollander'. Giebels verdedigde zich door op te werpen dat er wel meer biografieën van grote leiders (Stalin, Mao) zijn geschreven, zonder dat de auteurs ervan pakweg Russisch of Chinees verstonden.

Misschien ligt het ook aan de Australische achtergrond van de auteur dat er een iets ander licht wordt geworpen op het politieke leven van Soekarno. Hering trekt Soekarno als het ware uit het nogal typisch Nederlandse debat over de vraag of de Indonesische leider nu een collaborateur was van de Japanse bezetter of niet. Nationalistische intellectuelen beschouwden samenwerking met de Japanners nu eenmaal als een opmaat voor de na te streven onafhankelijkheid. Soekarno's eigen 'filosofie' – al bij al een vage cocktail van nationalisme, islamisme en socialisme – stond hoe dan ook haaks op het fascisme en militarisme van de As-mogendheden. Soekarno ging er prat op de nazi-ideologie 'ontmaskerd' te hebben, lang voor vele staatsmannen in het Westen nog dachten het met Hitler op een akkoordje te kunnen gooien.

Het boek van Hering geeft soms de indruk een geleerde tegenhanger van dat van Giebels te willen zijn. De lezer geraakt onder de indruk van de minutieuze reconstructie op basis van vooral Indonesische archiefmateriaal. Daarnaast zijn er ook de persoonlijke getuigenissen van talrijke Nederlanders en Indonesiërs die de auteur gedurende de laatste decennia heeft opgetekend. Dat levert allemaal een hele boel nieuwe details op, maar van een fundamenteel nieuwe interpretatie is er geen sprake. Het is een erg gedetailleerde kroniek van gebeurtenissen geworden, steeds zorgvuldig gesitueerd in tijd en ruimte, maar voor wie meer diepgang van een politieke biografie verwacht is dat een te klassiek procédé.

Ondanks de verschillen met het boek van Lambert Giebels, is er ook een aantal opvallende gelijkenissen, namelijk het licht dat geworpen wordt op de excentrieke aspecten van Soekarno's persoonlijkheid. Een tomeloze passie was Soekarno niet vreemd; voor zijn moeder, voor vrouwen, voor zijn volk en bovenal voor zichzelf. Soekarno was een onuitstaanbare narcist, zowel in zijn persoonlijke als zijn publieke leven. Toch blijven vele persoonlijke facetten uit Soekarno's leven volstrekt afwezig in deze bij uitstek politieke biografie. Een recensent (Mare, 18 november 2002) schreef dat Hering Soekarno had herleid tot een figurant in zijn eigen biografie. Het boek leest moeizaam en staat bol van de begrippen en termen waarmee een lezer die geen Indonesisch leest of niet zo goed vertrouwd is met het onderwerp geen raad weet. Het boek mist een sterke rode draad en vreemd genoeg ontbreken er een inleiding en besluit in. Van een beschrijving van een centrale figuur die zo een belangrijke rol heeft gespeeld in een episode die hoe dan ook tot de verbeelding blijft spreken, mag meer verwacht worden. Het gaat immers om een tijdperk dat zowel Nederlanders als Indonesiërs sterk in beroering heeft gebracht. Voor de enen is er nog altijd nostalgie en verdriet om het verlies van 'Ons Indië', voor de anderen fascinatie voor de 'Vader des Vaderlands'. Welke rol speelde Soekarno in het onafhankelijkheidsproces van Indonesië? Was hij een figurant of was hij een gezichtbepalend factor zonder dewelke de Indonesische geschiedenis een andere wending had genomen? Deze vragen blijven onbeantwoord in het werk van Bob Hering.

Georgi Verbeek